

KNYGOS

Profesoriaus L. Jovaišos „Enciklopedinio edukologijos žodyno“ aptartis

Vilija Targamadžė

Tyliai, oriai ir ramiai atėjo į mūsų edukacinę erdvę prof. L. Jovaišos parengtas Enciklopedinis edukologijos žodynas. Tai 335 puslapių leidinys, kupinas edukologijos slėpinių, akinančių skaitytąją ne tik suprasti šio mokslo sąvokas, reiškinius, dėsningumus ir kt., bet ir perprasti jų vartojimo kontekstą, atsakingai parinkti ir permaštyti edukologijos terminus ir jų vartojimo korektiškumą.

Tai autoriaus darbas, gulantis šalia kitų: „Edukologijos įvado“, „Edukologijos pradmenų“, „Hodegetikos“, „Ugdymo ir praktikos“ ir kitų.

Matyt, būtų sudėtinga išskirti kurį nors profesoriaus parašytą kūrinį kaip brandesnį profesiniu požiūriu. Visi jie kuria integralų, daugiaspektį žiūros į ugdymą lauką. Perskaitęs kiekvieną profesoriaus parengtą publikaciją, randi kažką „jovaišiško“, padedančio ne tik atskleisti ugdymo slėpinį ar bent jo dalelę, bet ir nukreipiantį į gilesnę ugdymo versmių iešką. Būtų galima teigti, kad tada tampa tarsi ankšta žodžiui, bet erdvi minčiai. Dabar tokia situacija dar prasmingesnė. Juk bus galima pasisemti žodžių ugdymui įprasminti iš „Enciklopedinio edukologijos žodyno“, kurio, pasak rengėjo, pagrindas yra jo 1993 m. parengtas ir „Šviesos“

leidyklos išleistas žodynas „Pedagogikos terminai“.

Vis dėlto, drįstu teigti, kad šis žodynas yra išskirtinis autoriaus darbas. Ir ne tik todėl, kad žodynas yra enciklopedinis (nedažnai žodynų autoriai imasi tokio sudėtingo ir atsakingo uždavinio) arba todėl, kad jis turtingas žodžių ir matyti rengėjo didelis išprusimas ir išmintis. Tai kūrinys, įprasminantis edukologijos mokslą kaip itin sudėtingą ir specifinę tikrovės sritį. Atsivertę 62 žodyno puslapį jame rasime nurodyta E raidę. Ir pradedama nuo terminų „edukacinė komisija“, „edukologija“ sampratos. Jos apibrėžtyje aiškiai parašyta, kad tai yra ugdymo mokslas, kuris susideda iš pedagogikos (vaikų ir jaunimo ugdymo mokslo) ir andragogikos (suaugusiųjų ugdymo mokslo), nurodoma, kad edukologija turi ir daugiau ugdymo mokslo šakų. Paprasta ir aišku – juk visos kitos šakos modeliuojamos į pedagogiką ar andragogiką. Ugdymo kaip mokslo sampratos ir šakų klasifikacijos painiavos lyg ir nelieka.

Paskui gana išsamiai aiškinamas edukologijos objektas. Išties kiekvienas mokslas turi savo objektą. Kas yra edukologijos objektas? Tai – „žmogaus ugdymo tyrimų dalykas. Jis apima visą žmogaus esmę: jo biofizinę (somatinę sanda-

ra), sielą (psichiką), santykius, kultūrą, dvasią“ (p. 64). Jau po dvitaškio žmogaus esmės paaiškinimas suponuoja žmogaus ugdymo tyrimų prasminę erdvę. Ji dar labiau išryškėja, pagausėja aspektiškumo, autoriui išplečiant paaiškinimą. Pavyzdžiui, ugdymo proceso struktūros. Profesorius rašo, kad ją sudaro ugdymo tikslas, tikslus atitinkanti ugdymo informacija (episteminė, technologinė, vadybinė), t. y. ugdymo gėrybės, ugdytojas bei ugdymo veikėjai (tėvai, mokytojai ir kt.), jų ugdymo veikla, ugdytinis, saviugdos aktyvumas, adaptyvumas), keitimasis fizine ir dvasine patirtimi ugdytojui ir ugdytojui sąveikaujant, sąveikos priemonės ir situacijos, sąveikos valdymas“ (p. 64).

Žmogaus esmės ir ugdymo proceso struktūros išskaidymas akinte akina ieškoti imanentinių ugdymo dėsningumų, ypatumų. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad autorius nurodo, jog toks išskaidymas leidžia teigti: „ugdymas yra tikslinga ugdytojo ir ugdytinio sąveika, brandinanti žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią“ (p. 64). Čia vėl ryškėja ypatinga ugdomosios sąveikos paskirtis – ja siekiama brandinti pirmiau nurodytus struktūrinius ugdymo proceso elementus, turinčius visuminį poveikį žmogaus ugdymui (-si). Taigi ugdymo paskirtis yra labai tauri, juo siekiama padėti žmogui „kilti aukšty“ . Tad ypatingą reikšmę turi ugdymo tikslai ir visi autoriaus nurodyti ugdymo proceso elementai. Autorius, aiškindamas edukologijos objektą, įžvalgiai įspėja, kad ugdymo apibrėžime klaidinga nurodyti tikslą, nes „apibrėžiant reikia atskleisti dalyko esmę“ (p. 64).

Edukologijos objekto aiškinimas baigiamas nurodant ir kitus penkis fundamentalaus mokslo požymius. Toks gilus ir nuoseklus edukologijos objekto išaiškinimas ne tik įprasmina edukologiją kaip mokslą, bet ir atskleidžia ugdymo esmę.

„Enciklopedinio edukologijos žodyno“, kuris, autoriaus žodžiais tariant, skirtas „besidomintiems ugdymo mokslu ir praktika, jų terminija, ugdymo istorija Lietuvoje ir užsienyje, žymiais pedagogais“ (p. 5), analizė skatina žavėtis paprastu ir įtaigiu, grakščiai pateikiamų terminų aiškinimu, natūraliai papildomu reikalinga jiems suprasti informacija. Toks kūrinio konstruktas leidžia naudotojui įsigilinti į ugdymo gelmę, atliepiančią jo esmę ir prasmę, kurią iešką tarsi savaime pastūmėja autorius.

„Enciklopedinio edukologijos žodyno“ sandara logiška, sudaranti prielaidas jį greitai ir prasmingai naudoti bei suprasti terminus kitomis kalbomis išleistose publikacijose. Terminai pateikiami abėcėlės tvarka su anglų, vokiečių ir rusų kalbos atitikmenimis. Pateikiant rečiau vartojamą tarptautinį terminą, nurodoma jo kilmė. Pateikiami ir terminų sinonimai. Jų pateikimas dvejopas: maždaug lygiaverčiai terminai pateikiami greta, pirmasis rašomas teiktinesnis terminas; jei nurodomas antrasis sinonimas pagal abėcėlę tinkamoje vietoje, pateikiama nuoroda ir į pirmąjį žodį. Reikšminga ir tai, kad su nuoroda pateikiami terminai ir kiti pavadinimai, aprašomi žodyno straipsnyje, į kurį pateikiama nuoroda. Be to, po nuorodos aprašomame terminus straipsnyje dar pateikiama informacija, padedanti atskleisti aiškinamos sąvokos esmę. Žodyne pateikiami ir neteiktini terminai, yra nuorodos į teiktiną terminą, ir siejami artimos ar priešingos reikšmės sąvokos įvardijantys terminai. Toks terminų pateikimas naudotojui turėtų būti suprantamas, padėti susivokti terminų gausoje ir kaip jie aiškinami bei sudaryti prielaidas juos korektiškai vartoti. Žodyne pateikiama minimų pavardžių adaptuotos ir autentiškos formos. Tai palengvina norimos informacijos paiešką.

„Enciklopedinis edukologijos žodynas“ turtingas, reikšmingas ne tik edukologams, bet ir kitų mokslų atstovams, norintiems suprasti ug-

dymo mokslo esmę ir prasmę, jo tiriamąjį ir taisyklų aspektą (-us). Tačiau derėtų atkreipti į, autorės nuomone, keletą diskusinių vietų. Pasižymėdama kai kurių ugdymo mokslo teorijoje ir praktikoje vartojamų terminų, pavyzdžiui, „švietimo sistema“, „švietimo organizacija“, „ugdymo įstaiga“, „mokymosi stiliai“ ir kt. Neaišku, kodėl paaiškintas terminas „individualizavimas“ (p. 93), o lygiavertiniai terminai „integravimas“, „diferencijavimas“, „profilavimas“ – ne. Tiesa, diferencijuotasis mokymas (p. 56) ir profilinis mokymas (p. 237) paaiškinti, tačiau tai nėra adekvatu minėtoms sąvokoms. Suprantama, žodyno apimtis yra didelė ir visų terminų, matyt, neįmanoma aprėpti. Norėtųsi, kad tokie kartais ne visai korektiškai vartojami terminai – „pilietiškumas“, „patriotizmas“ ir kiti rastų vietos būti paaiškinti. Tai padėtų išvengti jų vartojimo kartais keliamos sumaišties.

Gana plačiai aprašomas švietimas Lietuvoje XX amžiuje (p. 291–297). Čia atskleidžiami faktai, nurodomi asmenys, turėję įtakos švietimui šiuo laikotarpiu. Norėtųsi, kad faktų gausoje rastų

deramą vietą bent jau Tautinės mokyklos koncepcija ir jos rengėjai, nes tai buvo sovietinėje Lietuvoje reikšmingas ir drąsus darbas. Į žymiausių antrosios XX amžiaus pusės pedagogikos mokslininkų sąrašą vertėjo įtraukti ir daugiau pedagogų, įnešusių svarų indėlį į ugdymo mokslą ir praktiką.

Suprantama, šios pastabos yra tik gal ir nereikšmingi autorės pamąstymai nepaprastai prasmingo ir turtingo Enciklopedinio edukologijos žodyno kontekste.

Kaip įvertinti šį svarų, reikšmingą, praminingą, turtingą ugdymo teorijai ir praktikai L. Jovaišos parengtą „Enciklopedinį edukologijos žodyną“? Gausios ir turtingos lietuvių kalbos tinkamiausias būtų terminas „lobynas“. Tai – edukologijos lobynas. Tad siūlau atidžiai, su didžiausia pagarba jo autoriui ir ugdymo mokslui studijuoti žodyną, juo naudotis. Šis lobynas skirtas kiekvieno iš mūsų saviugdai ir ugdymui. Jis kreipia ir skatina panirti į ugdymo versmę, nelikti esmių ir prasmų šešėlyje, o stiebtis kaip ugliui į viršų.